

Editorial: Učitelství v ČR: ohrožená profese?

Předložené monotematické číslo *Pedagogické orientace* je v několika ohledech bezprecedentní. Reaguje na aktuální téma vzdělávací politiky a s tím související návrh legislativních změn. Ve chvíli, kdy píšeme tento úvodník, projednává Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR novelu zákona o pedagogických pracovnících, kolem které stále ještě probíhá vyostřená debata mezi politiky a odbornou i širší veřejností.

Není také obvyklé, aby autory textů v odborném časopisu byli akademičtí pracovníci, kteří veřejně aktivně vystupovali s kritickými stanovisky k návrhům školské decize. A akademický časopis jim nyní slouží jako platforma pro analýzy a reflexe podložené podrobnou odbornou argumentací.

A konečně, číslo obsahuje také rozhovor s Andreasem Schleicherem, ředitelem vzdělávacího programu OECD, který je jednou z nejvýznamnějších mezinárodních autorit na poli vzdělávací politiky. Exkluzivně pro *Pedagogickou orientaci* odpověděl na několik otázek týkajících se učitelské profese a přípravy na ni.

Jak připomíná úvodní studie *De-profesionalizační novela v mezinárodní perspektivě přístupů k učitelské profesi* z pera Vladimíry Spilkové, kontroverzní paragrafy novely se týkají jednak možnosti udělit ředitelem školy na tři roky plnou učitelskou kvalifikaci pro vyučování všeobecně vzdělávacích předmětů na základní nebo střední škole absolventovi neučitelského studijního programu (SP), a také absolventovi bakalářského SP, který studuje navazující učitelství magisterský studijní program. Studie Vladimíry Spilkové podobně jako text Stanislava Štecha *Učitelská kvalifikace dnes – de-profesionalizace praxí?* zdůvodňují, proč je oprávněné označovat nový paragraf jako cestu k de-profesionalizaci, případně dokonce jako de-kvalifikaci učitelství. Zaměřují se zejména na vysvětlení podstaty profesionality učitele a důležitosti podpory profesionalizace učitelství, která je klíčovým trendem ve vyspělých zemích.

Zdůvodnění destruktivního charakteru novely pro profesionalizaci učitelství se podrobněji věnuje text Vladimíry Spilkové. Upozorňuje na rizika spojená s otevřením učitelské profese jakémukoliv absolventovi vysokoškolského studia s limitovanou připraveností pro vstup do profese omezenou pouze na znalosti oboru, resp. obsahu učebního předmětu, bez pedagogicko-psychologického a oborově didaktického vzdělání i bez praxe se žáky. Jádrem kritické reflexe je snaha dokázat, že legislativní návrh vede k zásadnímu zpochybnění

důležitosti specifických profesních znalostí a dovedností nutných pro kvalitní výkon profese, což většina odborné veřejnosti považuje za rizikové nejen pro žáky a kvalitu jejich vzdělávání, ale také za ohrožení podstaty a kvality učitelské profese do budoucna.

Druhý paragraf, který je předmětem ostré kritiky akademické obce a některých asociací učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů, nahrazuje doplňující pedagogické studium (DPS) vágním „studiem pedagogiky“ poskytovaným nejen vysokými školami (jako dosud), ale také neziskovými a soukromými subjekty. MŠMT plánuje zrušit údajně administrativně zatěžující proces akreditace těchto pedagogických kurzů a nahradit ho zpětnovazebním hodnocením kvality poskytovaného vzdělání jejich absolventy. Pravidelně hloubkově hodnocené, akreditované a kontrolované vysoké školy mají soutěžit na tržním principu nabídky a poptávky s nevysokoškolskými poskytovateli – a tak údajně zvyšovat kvalitu poskytovaného vzdělávání. Vzhledem k tomu kritici novely hovoří o dveřích otevřených privatizaci studia k doplnění učitelské kvalifikace.

Pro hlubší porozumění současnému dění kolem novely je vhodné zasadit ji do kontextu přístupů vzdělávací politiky k učitelské profesi a přípravy na ni po roce 1989. Od poloviny devadesátých let minulého století se jako evergreen ze strany české vzdělávací politiky a decizní sféry opakovaly snahy o snižování požadavků na vzdělanostní úroveň a kvalifikaci učitelů (Maňák, 1995; Spilková et al., 2004; Spilková, 2016; Spilková & Reimannová, 2021). V tomto kontextu měl zásadní pozitivní význam zákon č. 563/2004, který závazně vymezil magisterské studium jako podmínku pro uznání učitelské kvalifikace. I po přijetí tohoto zákona však pokračovalo zpochybňování kvalifikačních předpokladů a snaha snižovat požadavky na vzdělanostní úroveň učitelů v podobě návrhů na novelizaci zákona (2006, 2007, 2011).

Skutečný průlom v negativním smyslu představuje novela zákona z roku 2014, která umožnila vykonávat přímou pedagogickou činnost vybraným skupinám pedagogických pracovníků bez odborné kvalifikace. Tato novela poprvé dává do rukou ředitele školy pravomoc jim „písemně uznat předpoklad odborné kvalifikace“. Uvedenou novelu lze považovat za typický příklad dlouhodobé nečinnosti a nezájmu vzdělávací politiky o řešení všeobecně známého problému (velkého množství nekvalifikovaných učitelů, dokonce jen středoškolsky vzdělaných, na základních školách) a následně rychlé, krátkozraké intervence, která poslala učitelství na trajektorii devalvace a de-profesionalizace.

Podobně jako nyní doprovázela před deseti lety kontroverzní novelu velmi vyostřená diskuze se silnou kritikou ze strany odborné veřejnosti a s aktivním zapojením médií. Podobala se té současné obsahem, způsobem argumentace a silou zaujetí klíčových aktérů. V nebyvalé míře byl vyvolán zájem širší veřejnosti, rodičů, profesních asociací a odborů, který byl podporován výraznou mediální kampaní. Ve veřejném prostoru se objevovaly otázky, nezřídka iniciované neziskovými organizacemi, jako např. *Proč je tak důležité formální vzdělání učitelů? Jak se liší po několikaleté praxi učitel bez diplomu a s diplomem? Je správné a nutné, aby si nekvalifikovaní učitelé museli povinně doplnit pedagogické vzdělání? Co nového se dozvědí učitelé s praxí na pedagogické fakultě? Co nám brání kromě zákona v tom, abychom uznali praxi zkušeným osobám vyučujícím již na školách? Je třeba nějak zásadně proměnit naše vysoké pedagogické školy?*

S otázkou *Potřebujeme kvalitní nebo kvalifikované učitele?* byl organizován kulatý stůl SKAV a EDUIN. Pro srovnání se způsobem medializace aktuálně projednávané novely lze shrnout, že způsob medializace této otázky byl problematický, místy manipulativní. Nezřídka byly podsouvány subjektivní názory jednotlivců jako většinové názory a široce sdílené zkušenosti. Konkrétně šlo např. o výroky typu „většina učitelů z praxe studuje na VŠ jen kvůli papíru, nepředpokládají, že by se tam dozvěděli něco, co neznají z praxe nebo kurzů“. Demagogické bylo např. zdůrazňování protikladu učitele nekvalifikovaného, ale kvalitního a zaujatého versus kvalifikovaného, ale nekvalitního, nemotivovaného, nevzdělávajícího se atd. Řada učitelů kritizovala, že obhajovat nekvalifikované učitele dehonestací kvalifikovaných je přinejmenším nefér.

Za připomenutí stojí také skutečnost, že aktuálně projednávaná novela má za sebou zajímavý příběh v podobě několikaleté historie. Je totiž téměř identická s verzí, která po více než dvou letech projednávání v Poslanecké sněmovně a Senátu v letech 2019–2021 neprošla úspěšně legislativním procesem (viz podrobnou analýzu důvodů pro novelu a způsobů argumentace ze strany politiků v Spilková & Reimannová, 2021). Odborná veřejnost již tehdy formulovala velmi kritické připomínky podložené relevantními daty a argumenty, a to především k navrhované de-profesionalizaci (srov. Chvál et al., 2021).

Aktuálně své znepokojení vyjádřily a zmíněné paragrafy odmítly asociace děkanů klíčových učitelských fakult (*Učitelské listy*, 2023), Rada vysokých škol i Česká konference rektorů (ČKR, 2023). A také experti SYRI – Národního

institutu pro výzkum socioekonomických dopadů nemocí a systémových rizik, kteří jsou státem financováni právě za analýzy potenciálních společenských rizik, varují před přijetím novely (SYRI, 2023).

O to více udivuje naprosté odmítání argumentů odborné obce a expertů ze strany zejména zákonodárců. Místy až dehonestující vyjádření některých politiků na adresu fakult připravujících učitele viní vzdělavatele učitelů z údajně nepodloženého a zbytečného akademického purismu a činí odpovědnými za nedostatek kvalifikovaných učitelů právě je (srov. např. citace vyjádření politiků v textu Heleny Koldové, Jana Picka, Miroslava Procházky a Petra Urbánka *Reflexe k novele zákona o pedagogických pracovnících pohledem pedagogických fakult*). Tato situace, která vyústila ve vyhrocenou opozici, jejíž důsledky si zřejmě politická scéna neuvědomuje, je sama o sobě zajímavým námětem ke zkoumání. Domníváme se, že se významně proměnil vztah společnosti k řízení veřejných politik. Pod pozitivně znějícím imperativem provádět politiku založenou na důkazech se proměnila i povaha toho, co je považováno za „důkaz“ (evidence). Vědecké výzkumné poznatky jsou stále více redukovány na „šetření názorů aktérů“ příslušného segmentu veřejné politiky často na úrovni statistického prvního třídění. A přijetí politického rozhodnutí je výsledkem srovnání frekvence a mediální síly názorů, nikoli poznatků. V této aréně má hlas děkana, profesora didaktiky nebo výzkumníka v pedagogické psychologii stejnou váhu jako hlas ředitele školy, představitele neziskové organizace zabývající se vzděláváním nebo mediálně vlivné celebrity ze soukromého vzdělávacího byznysu. Sama práce s daty ovšem vyžaduje nikoli jejich „snímek“, ale leckdy komplikované hledání souvislostí, historických událostí vysvětlujících datové trendy, srovnání s podobnými trendy v ostatních profesích a v mezinárodním kontextu. Dokládají to dvě studie zveřejněné v tomto čísle, jejichž autory jsou Jan Koucký a Martin Zelenka (*Tři výzvy vysokoškolské přípravě učitelů po r. 1989 a Co dělají absolventi pedagogických oborů?*).

Pokusme se formulovat onu „dlouhou větu“ podporovatelů novely: nedostatek kvalifikovaných učitelů některých aprobací zejména v některých krajích s jistotou ještě naroste odchodem stárnoucích současných učitelů a dále kvůli nedostatečnému počtu absolventů učitelských fakult, kteří navíc často brzy odcházejí jinam; proto nechme na ředitelích, ať si sami vyberou absolventa nečitelského vysokoškolského SP a on svou vysokou oborovou odbornost po třech letech doplní profesními (pedagogickými, didaktickými, psychologickými) znalostmi a dovednostmi v tzv. studiu pedagogiky.

Skrytá (resp. nevyslovená) logika dlouhé věty umožňuje zdůvodnění zmíněných paragrafů novely číst následovně. Důležité je, aby učitel uměl svůj obor, ostatní se stejně naučí „bojem“, tedy rovnou vykonávanou praxí. A jakousi úlitbou nepřiliš důležitým pedagogickým oborům je jejich dodatečné studium poskytované lidmi ve větším „kontaktu s praxí“ (musejí si přece na své kurzy vydělávat). Ostatně učitelské, zejména pedagogické fakulty se moc nesnaží, neprodukují dostatečný počet absolventů v nedostatkových aprobačních, nejsou asi ani dost atraktivní, protože studentů učitelských studijních programů je málo a jejich absolventi do škol nenastupují nebo předčasně odcházejí, protože nemají praxi a učili se příliš teorie.

Věnujme se nejprve zdánlivě nejpřesvědčivějšímu argumentu – nedostatku učitelů vinou učitelských fakult. Studie *Tři výzvy vysokoškolské přípravy učitelů po r. 1989* Jana Kouckého a Martina Zelenky ověřuje na domácích i zahraničních datech dopad tří intervencí vzdělávací politiky, které postihly zejména pedagogické fakulty po r. 1989 a které je zásadně oslabily v jejich misi připravit dostatečný počet absolventů učitelství. Nejprve vznik regionálních univerzit v 90. letech minulého století „vysál“ pedagogické fakulty v krajích odchodem oborových kateder do nových fakult. Oslabil pedagogické fakulty jak početně, tak kvalitativně. To se týká jak vysokoškolských učitelů, tak studentů. Následně strukturace studia učitelství aplikací tzv. Boloňského procesu (s výjimkou učitelství pro 1. stupeň ZŠ) vedla k výraznému nárůstu počtu studentů a absolventů neučitelských pedagogických studijních programů a oborů na úkor těch učitelských. A nakonec autoři připomínají novelu zákona o pedagogických pracovnících z r. 2004, která vedla k výraznému zvýšení počtu kvalifikovaných učitelů, kteří získali kvalifikaci doplňujícím pedagogickým studiem. Výsledkem bylo, že počet absolventů DPS či kombinované formy studia převyšoval počet absolventů prezenční formy studia. Po výrazném změkčení kvalifikačních požadavků s celou řadou výjimek novelou z r. 2014 začal počet nekvalifikovaných učitelů opět narůstat. Ani regionalizace vysokých škol, ani strukturace studia rozhodně nebyly záměrným rozhodnutím pedagogických fakult. Ty se jim naopak bránily. A rozvoj DPS jim mnohdy činil v důsledku personálního a finančního oslabení potíže. Není tedy důvod vinit z nedostatku kvalifikovaných učitelů právě pedagogické fakulty. V posledních letech dochází k zastavení tohoto nepříznivého trendu a podíly přijímaných na studium pedagogických oborů se zvyšují. A to stále ještě studium absolvují populačně velice slabé ročníky. Některé údaje o přijatých studentech v posledních letech naznačují, že pozvolna začnou absolvovat

populačně silnější ročníky a že se zvyšuje také podíl studentů pedagogických fakult i učitelských studijních programů.

Další studie stejných autorů (*Co dělají absolventi pedagogických oborů?*) na základě komparace s absolventy jiných vysokoškolských oborů u nás a také ve srovnání s evropskými zeměmi vyvrací představu, že absolventi učitelství nenastupují do škol nebo ze škol odcházejí. Do škol jich nastupují téměř tři čtvrtiny. „Věrnější“ svému vystudovanému oboru jsou zejména absolventi právnických, ekonomických a lékařských oborů. Překvapivé může být zjištění, že jich do škol nastupuje prakticky stejně jako ve Finsku dávaném za vzor prestiží učitelství. I po roce v praxi jich ve školách zůstávají dvě třetiny, jen jedna pětina pracuje v jiném odvětví. Zbytek tvoří ekonomicky neaktivní, zejména ženy na mateřské dovolené, a absolventi působící v jiných pedagogických povoláních než jako učitelé. Jiný nedoložený předpoklad vyvrací výsledky šetření důvodů, proč zmíněná pětina absolventů učitelství nepůsobí ve školství. Nejsilnější byly důvody formulované jako „lepší pracovní uplatnění“, „nízká prestiž učitelství“ nebo „náročnost povolání“. Jako nevýznamné se jak u souboru učitelů v praxi, tak u studentů učitelství ukázaly důvody „nedostatečná připravenost na učitelskou práci“ a „náročný či obtížný vstup do profese“. Ty však tvoří jádro argumentace tzv. Reformy přípravného vzdělávání učitelů prosazovaného MŠMT. Reforma tedy vychází z nedoloženého tvrzení, že absolventi nejsou na praxi fakultami dostatečně připraveni, a proto je pro ně vstup do profese příliš náročný. Alespoň učitelé a studenti učitelství na konci studia si to nemyslí.

Vhodně tento obraz doplňuje pohled pedagogických fakult. Koldová et al. dokládají, že se pedagogické fakulty přizpůsobily obsahem i strukturou přípravného vzdělávání učitelů požadavkům na regulované povolání, kterým se učitelství stalo v r. 2016. Pro profesionalizaci učitelské profese byly stanoveny rámcové požadavky, ve kterých je relativně nízký podíl reflektované praxe, v DPS zase nedostatečný rozsah oborově-didaktické a psychologické složky. Především ale konstatují, že novela svými kontroverzními paragrafy vlastně delegitimizuje Reformu přípravy učitelů a je i v rozporu s cíli Strategie 2030+. Upozorňují, že původní argumentace nedostatkem učitelů byla vystřídána kritikou fakult za nedostatečně prakticky připravené absolventy. Přitom však státní správa neřeší skutečný problém – regionální rozdíly v nedostatku kvalifikovaných učitelů a jejich nedostatek v několika málo tzv. aprobacích.

Za výše zmíněnými hodnotícími pojmy de-kvalifikace, de-profesionalizace a privatizace učitelství se však předkládané texty snaží identifikovat hlubší rozpory a možná i společenské vývojové trendy. První z nich lze označit jako trvalé napětí mezi teorií a praxí. Druhým z nich je pojetí veřejného zájmu a způsob správy vzdělávání jako veřejného statku. A třetím je oslabení institucionalizace učitelství ve prospěch *advocacy coalitions*, tedy hry představitelů různých dílčích zájmů tvořících vlivové sítě.

Napětí mezi teorií a praxí provází učitelství více než století. V textu S. Štecha je toto napětí analyzováno. Uvedený vztah se obvykle redukuje na poměr teoretické přípravy a praxe. Dlouhodobě se hledá most mezi oběma, např. v podobě posílení didaktické přípravy. Ta by měla vycházet z porozumění oborovým poznatkům prizmatem jejich „překlady“ respektujícího psychologické zvláštnosti dětského věku. Přesvědčivá síla praktických dovedností zkušených učitelů vede nezřídka ke kritice výuky „velkých teorií“ (Korthagen). Málo se ale klade otázka po povaze kvalitní teorie v učitelství propedeutice, po povaze praxe v počáteční fázi iniciace do profese a po podobě reflexe praxe.

Tvrzení, že je to koneckonců ředitel školy, kdo je odpovědný za kvalitu vzdělávání ve své škole, je široce sdílené. Zamlčuje se přitom, že ředitel školy není odpovědný výlučně a není odpovědný za vše. Novela v tomto bodu představuje individualizaci odpovědnosti za něco, co jedinec nemůže garantovat. Když jde o veřejný statek, je tato odpovědnost sdílená a rozdělená mezi státní správu, na státu relativně nezávislé vzdělavatele učitelů (univerzity jsou veřejnoprávními korporacemi, ve kterých se vzdělávání opírá o nezávislý výzkum), zřizovatele, ředitele škol, učitele ad. Tam, kde jde o společný zájem na soudržnosti společnosti, nemůže o obsahu vzdělávání, přípravě učitelů, jejich přijímání, jejich dalším profesním vzdělávání atd. rozhodovat jedinec. Vzdělávání, jehož je kvalitní příprava učitelů klíčovým prvkem, je záležitost argumentů, sporů a diskusí mezi všemi aktéry. Nemůže se redukovat na momentální „snímek“ názorů těch či oněch. Veřejný zájem totiž není totéž, co zájem (ředitelské) veřejnosti. Pozitivně znějící argumentace autonomií školy a ředitele je tak často cestou k rozkladu péče o veřejný zájem. Ředitel školy jako výsostný posuzovatel kompetencí kandidáta učitelství tak představuje definitivní stvrzení primátu praxe a svým způsobem je příznakem eroze odpovědnosti za veřejný statek, kterým je vzdělání. Jde i o symbolické znehodnocení formálního statusu pedagogického vzdělání dosaženého státní závěrečnou zkouškou.

Pokud jde o institucionalizaci přípravy na učitelskou profesi, její význam ukazuje text historiků Karla Rýdla a Miroslava Novotného *K vývoji akademické přípravy učitelů v českých zemích*. Vynikají dvě charakteristiky tohoto vývoje – postupné prodlužování přípravného vzdělávání budoucích učitelů a jeho postupná „univerzitarizace“, tedy začlenění do akademické instituce. Historicky mělo postupně podobu extenzí, dvouleté akademie a Školy vysokých studií pedagogických v meziválečném období. V poválečném období pak podobu pedagogických fakult univerzit, jejich demontáží a opětovných instalací v průběhu 50. let minulého století a bylo doprovázeno zvyšováním vědecké kvality přípravy učitelů koncem 60. let. Prodlužování souviselo s narůstajícími požadavky na pedagogické, didaktické a psychologické kompetence učitelů, jejichž osvojení vyžadovalo důkladnější teoretickou přípravu, když praktická zkušenost opírající se o nápodobu toho, co funguje, evidentně nestačila. Periodicky však musela být tato institucionalizace obhajována. Různé „reformní“ snahy v posledních třiceti letech argumentující „zefektivněním“ akademické přípravy učitelů byly ve znamení ataku na dvě výše zmíněné charakteristiky vývoje v minulém století. Jejich jádrem je zkrácení přípravy a její dezinstitutionalizace, tj. vyvázání z rámce univerzitních (příliš teoretických) studií odůvodňované údajně malou praktickou připraveností absolventů. Narušuje se tak i v evropském kontextu mimořádná domácí tradice, kdy vysokoškolská příprava na učitelství všech stupňů měla u nás oproti ostatním zemím velký náskok.

Předkládané číslo je zakončeno rozhovorem s Andreasem Schleicherem. Z jeho odpovědí vyplývají dvě konstatování. Podle výsledků šetření školního vzdělávání a učitelské profese v zemích OECD je formální kvalifikace podmínkou nutnou, avšak dnes zdaleka nikoli postačující. Důležitější je, co a jak učitelé vyučují. Avšak i tam, kde se kvalifikovaným učitelem stává jedinec bez formální učitelské vysokoškolské přípravy – Schleicher zmiňuje jediný příklad, a sice Hongkong – jde o složitý a regulovaný proces, nikoli o jednorázové rozhodnutí ředitele školy. Ředitelé škol v Hongkongu jsou na přijímání takových učitelů školeni a hodnotí je podle sady kritérií, jejichž naplňování sledují v průběhu vykonávání profese. Nic takového naše novela neobsahuje.

Cílem monotematického čísla bylo detailně analyzovat aktuální verzi novely zákona o pedagogických pracovnících, především její de-kvalifikační a de-profesionalizační paragrafy v kontextu vývoje učitelské profese s využitím všech dostupných dat – z nejnovějších empirických výzkumů, komparativních, sociologických, historických, pedeutologických a psychologických

analýz. Naší ambicí bylo prezentovat odbornou argumentaci upozorňující na rizika a negativní dopady novely namísto „dojmologie“ a subjektivních názorů, které v dosavadních diskuzích převládaly.

Monotematické číslo, ke kterému autory vybídla redakce časopisu *Pedagogická orientace*, je prostorem k explikaci a hlubšímu zdůvodnění kritického stanoviska k intervenci, kterou považujeme za vysoce rizikovou a ohrožující pro kvalitu školního vzdělávání i pro perspektivu učitelské profese. Na úrovni zbožného přání je zřejmě apel na relevantní aktéry, politiky a decizní sféru, aby realizovali vzdělávací politiku, která je založena na znalostech o povaze profese a jejího širšího kontextu a na spolehlivých a věrohodných datech.

Vladimíra Spilková, Stanislav Štech

Literatura

- ČKR. (2023, 2. února). *Stanovisko České konference rektorů k novele zákona o pedagogických pracovnících*. <https://www.crc.muni.cz/dokumenty/usneseni/stanovisko-ckr-k-novele-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich>
- ČTK. (2023, 30. ledna). *Děkani trvají na požadavku neotevírat učitelskou profesi nepedagogům. Napsali otevřený dopis*. Novinky.cz. https://www.novinky.cz/clanek/veda-skoly-dekani-trvaji-na-pozadavku-neotevirat-ucitelskou-profesi-nepedagogum-napsali-otevreny-dopis-40421494?#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=novinky.sznhp.box&source=hp&seq_no=6&utm_campaign=abtest209_meranie_spent_time_varB&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz
- Chvál, M., Kasper, T., Kučera, D., Kucharská, A., Mareš, J., Rýdl, K., Spilková, V., Stuchlíková, I., Štech, S., & Uličná, K. (2021). Nedostatek kvalifikovaných učitelů nelze řešit rezignací na kvalifikaci. *Pedagogika*, 71(1), 120–125. <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/>
- Maňák, J. (1995). Hlavní otázky profesionální přípravy učitelů. In *Teorie v pedagogické praxi, praxe v pedagogické teorii v učitelském studiu* (s. 24–27). Paido.
- Spilková, V. et al. (2004). *Současné proměny vzdělávání učitelů*. Paido.
- Spilková, V. (2016). Přístupy české vzdělávací politiky po roce 1989: deprofesionalizace učitelství a učitelského vzdělávání? *Pedagogika*, 66(4), 368–385.
- Spilková, V., & Reimannová, I. (2021). Intervence české vzdělávací politiky ve vztahu k výzkumně doloženým poznatkům a doporučením: případ požadavků na kvalifikaci učitele. *Pedagogika*, 71(3), 351–376.
- SYRI. (2023, 20. února). *Experti kritizují novelu zákona o pedagogických pracovnících*. <https://www.syri.cz/experti-kritizuji-novelu-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich>
- Učitelské listy. (2023, 31. ledna). *Stanovisko odborné veřejnosti k novele zákona o pedagogických pracovnících*. <http://www.ucitelske-listy.cz/2023/01/stanovisko-odborne-verejnosti-k-novele.html>